

Segregació, enclavaments i discursos institucionals al voltant de la població subsahariana a Catalunya¹

Andreu Domingo i Albert Sabater
Centre d'Estudis Demogràfics
Universitat Autònoma de Barcelona

Resum

Aquest article examina l'assentament de la població subsahariana en territori català mitjançant l'anàlisi de la segregació i concentració residencial. A més s'hi estudien tres tipus de discursos (Administració local, ONG i associacions d'immigrants subsaharians) sobre la població subsahariana, els seus comportaments sociodemogràfics i l'impacte de la crisi econòmica a Lleida, Mataró, Salou, Salt i Vic. En primer lloc, es demostra que els espais residencials de les poblacions subsaharianes són sistemàticament més pròxims als de la resta de la població de nacionalitat estrangera que no pas als de la població de nacionalitat espanyola. I en segon lloc, s'il·lustra com els tres discursos institucionals analitzats reflecteixen les representacions col·lectives dels individus que les integren a partir de la categorització ètnica, i com cada institució legitima la seva acció a partir d'aquesta categorització.

Paraules clau: immigració, poblacions subsaharianes, etnicitat, demografia, segregació

1. Introducció: una recerca bicèfala

Entre l'any 1998 i el 2008, es van registrar 57.356 entrades procedents de l'Àfrica subsahariana (un 5,4% del total dels fluxos d'aquell període). La migració procedent d'aquesta regió arribada a Catalunya no ha estat la més nombrosa ni en el seu conjunt ni en cap de les nacionalitats que la integren. Encara que entre els corrents migratoris arribats a Catalunya des d'aquesta regió s'hi trobin alguns dels més antics, com per exemple els protagonitzats pels equatoguineans primer, a causa dels lligams colonials, i els gambians més tard, no ha estat fins fa relativament poc que s'ha incrementat de manera notable

1. adomingo@ced.uab.cat i asabater@ced.uab.cat. Aquest article és un dels principals resultats de la recerca *Anàlisi sociodemogràfica de les migracions i de la població subsahariana a Catalunya*, subvencionada per la Direcció General per a la Immigració i per la Direcció General de Recerca a través de l'AGAUR (Ref.: 2008 ARAF1 00044).

tant el volum com la diversitat de nacionalitats i perfils demogràfics d'aquestes i, amb tot, sempre per sota d'altres nacionalitats o conjunts continentals. L'1 de gener de 2009 es va arribar a un total de 67.778 empadronats (només un 1,3% del total d'estrangers). A més, la recessió econòmica encetada l'any 2008 amenaça d'estrancar aquests corrents migratoris i, en alguns casos, de fer minvar les poblacions. Per què, doncs, ens interessem des de la demografia precisament per aquest col·lectiu, relativament tan poc nombrós, heterogeni i dispers?

Com a demògrafs ens interessava especialment el cas de les poblacions subsaharianes per tres raons: la primera, perquè a causa del seu nombre relativament escàs es troben mal representades en les enquestes que s'han fet fins ara, tant a Espanya com a Catalunya (per exemple a l'Enquesta nacional d'immigració de 2007 de l'INE, o a l'Enquesta demogràfica de l'Idescat de 2008), però presenten, en canvi, comportaments demogràfics molt diferenciats d'altres poblacions immigrades, així com de la població no immigrada (en la nupcialitat, fecunditat, mobilitat i distribució territorial, principalment). La segona, perquè per diverses raons (grau d'instrucció, tipus d'ocupació) estem convençuts que les poblacions subsaharianes pateixen amb més intensitat els efectes de la crisi econòmica (en l'ocupació i en l'habitatge), alhora que la seva resposta pot ser també molt diferenciada de la d'altres col·lectius d'immigrants (menor retorn). I la tercera, perquè més que cap altre, l'estudi d'aquestes poblacions posa sobre la taula el paper de la categorització ètnica i com aquesta es fa servir tant en el camp científic com en el de la gestió.

Les diferents aproximacions descriptives que s'han desenvolupat en camps com l'antropologia, la sociologia o la geografia han caracteritzat el perfil sociodemogràfic general de les nacionalitats més representatives, freqüentment agrupades o referides a la població africana com a conjunt. Els estudis pioners, sovint produïts fora de l'acadèmia, i entre els quals sobresurten les aportacions d'autors d'origen subsaharià, expliquen les trajectòries i els perfils de la migració subsahariana sense tenir en compte la demografia. Aquest és el cas de l'assaig d'Inongo-Vi-Makomè (1990) per a Espanya, del d'Edmundo Sepa Bonaba (1993) per a Catalunya, o d'un dels primers estudis sobre les condicions de vida de les dones africanes a Espanya, de Remei Sipi (1997).

Dins l'apartat científic, al començament els estudis feien referència a les poblacions subsaharianes com a subconjunt de la població africana total, i només tenien en compte en alguns casos les nacionalitats principals mentre feien servir la demografia com a instrument subsidiari. Podem trobar estudis comparatius o monogràfics relacionats amb les principals nacionalitats com les investigacions de Prieto i Trigal sobre els capverdians (1993), de González per als senegalesos (1995), de Morales (dir.) per als equatoguineans (1993) o de Cebrián i Bihina per al conjunt de les poblacions subsaharianes (1998). En aquest mateix camp, podem esmentar l'estudi comparatiu de 1995 per a l'Àrea Metropolitana de Barcelona de Domingo, Clapés i Prats (1995). Si bé les condicions en què es desenvolupa la seva activitat laboral han constituït un tema d'interès (Jabardo, 2004; Sow, 2004a), han estat la salut reproductiva i el procés de formació familiar –tant pel que fa a la nupcialitat com a la fecunditat– els comportaments demogràfics de la població

subsahariana que més han cridat l'atenció de la comunitat científica. En aquest mateix sentit, podem trobar l'aproximació antropològica de la població senegambiana en els treballs de Kaplan Marcusán (1998, 2001), i, especialment referit a la nupcialitat, els de Rodríguez García (2004). L'estatus distintiu de les dones subsaharianes ha estat tractat per Ribas Mateos (1999) i Sow (2004b).

Els escassos estudis des del camp de la demografia han examinat, d'una banda, el comportament reproductiu (Solsona, Fonseca i Merino, 2003) i, de l'altra, el procés de formació familiar (Bledsoe, 2006; Bledsoe, Houle i Sow, 2007; Bledsoe i Sow, 2008). Més recentment i de manera específica per a la població senegalesa s'han publicat els primers resultats del projecte europeu *Migrations between Africa and Europe* (González-Ferrer i Baizán, 2010). L'esmentat creixement dels darrers anys ha despertat l'interès per entendre el context en què té lloc, tant en les condicions d'origen com de destinació (Sandell, 2005; Jabardo, 2006; Kabunda, 2006; Cebolla Boado, 2007; Domingo, López-Falcón i Del Rey, 2008).

L'objectiu de la nostra recerca ha estat doble. D'una banda, i a partir d'una anàlisi quantitativa, descriure i analitzar la segregació residencial de la població subsahariana i la formació d'enclavaments ètnics protagonitzats per subsaharians a Catalunya respecte a la resta de poblacions de nacionalitat estrangera i a la població amb nacionalitat espanyola. D'aquesta manera s'han identificat les característiques principals de la seva distribució territorial. I de l'altra, i a partir d'una anàlisi qualitativa, ens interessava estudiar la producció d'identitat partir de l'anàlisi de la categorització en els discursos d'institucions que, a escala local, determinaven la percepció de les poblacions subsaharianes (Administració local, ONG i associacions d'immigrants). Hem seguit els treballs de Mary Douglas (1986), en què analitza com orienten les institucions les representacions col·lectives dels individus que les integren a partir de la categorització, legitimant-se d'aquesta manera a elles mateixes. Per a la consecució d'aquests dos objectius, després d'efectuar una primera anàlisi global de les característiques de les principals poblacions subsaharianes a Catalunya i de la seva distribució territorial, s'han seleccionat cinc municipis ben diferenciats en què la presència de migrants procedents de l'Àfrica subsahariana és significativa en funció del nombre, la varietat, la concentració i l'antiguitat de l'assentament de llur població, i s'ha aprofundit l'anàlisi territorial a Lleida, Mataró, Salou, Salt i Vic.²

2. Per raons d'espai, s'ha prescindit en aquest article de facilitar dades més descriptives corresponents als fluxos i les característiques de la població subsahariana al conjunt de Catalunya, i s'han sintetitzat només els resultats principals de l'anàlisi territorial i de discurs. Les dades utilitzades són les disponibles en el moment de dur a terme la recerca, l'any 2009.

2. Segregació residencial i enclavaments

■ 2.1. Per què analitzem la distribució territorial?

La nostra anàlisi s'acosta als estudis sobre dinàmiques espacials d'assimilació i multiculturalitat (Johnston *et al.*, 2002), i segueix el marc conceptual tradicional que s'utilitza per analitzar la segregació residencial, en què la idea central és que uns nivells alts de segregació residencial són problemàtics ja que impliquen més dificultat per accedir a diferents oportunitats, recursos i serveis que existeixen per al conjunt de la població en una àrea determinada (Alba i Nee, 1997; Kaplan i Holloway, 1998; Massey, Condran i Denton, 1987). Aquesta relació entre segregació residencial i benestar social i econòmic ha estat un dels aspectes rellevants recollits per estudis recents sobre l'existència o no de models de segregació nord-americans a diferents països europeus (Finney i Simpson, 2009; Fortuijn *et al.*, 1998; Musterd i Van Kempen, 2009), en què la segregació residencial i la formació d'enclavaments ètnics és analitzada des d'una perspectiva positiva sempre que resultin de l'elecció dels diferents grups de població (segregació residencial positiva) i no pas com a resultat de processos discriminatoris (segregació residencial disfuncional o negativa).

■ 2.2. Mesures i dades utilitzades

En primer lloc, i pel que fa a l'anàlisi de la segregació residencial, s'han utilitzat dues mesures d'anàlisi espacial, *uniformitat* i *exposició*, per tal d'estudiar el grau de segregació espacial de la població subsahariana a Catalunya. La primera dimensió, la uniformitat, es mesura a partir de l'índex de dissimilitud (Duncan i Duncan, 1955), per indicar el grau d'uniformitat geogràfica d'un subgrup de població en comparació d'un altre subgrup o de la resta de la població a través de localitats geogràfiques en una àrea determinada (Massey i Denton, 1988). L'índex de dissimilitud (ID) és concebut tant per mesurar distribucions geogràfiques desiguals com per indicar la proporció de població d'un subgrup que s'hauria de moure a través de les diferents localitats per tal d'obtenir una distribució espacial equiparable a la de l'altre subgrup d'estudi, o bé a la de la resta de població (vegeu l'annex metodològic 1).

En segon lloc, i tot i que els valors de l'índex d'uniformitat ID esmentat i de l'anomenat *índex d'exposició P** proporcionen informació rellevant sobre les dues dimensions de segregació residencial més utilitzades, s'han aplicat dues tipologies comparatives: la primera es coneix amb el nom de *comunitats majoritàries*; i la segona, amb el d'*enclavaments minoritaris* (vegeu l'annex metodològic 2).³ Ambdues resulten especialment

3. Evidentment, la utilització d'aquestes categories es veu afectada al llarg del temps en la mesura que residents estrangers al territori espanyol accedeixen a la nacionalitat espanyola. La inexistència de dades no permet abordar-ho des d'ambdues perspectives.

necessàries per tal de captar el grau d'exclusivitat residencial de membres d'una determinada població, un aspecte que els índexs de segregació per si mateixos no són capaços de distingir (Poulsen *et al.*, 2001). Per aquesta comesa s'ha utilitzat el mètode de classificació d'àrees residencials de Johnston *et al.* (2002), que permet definir diferents tipus d'àrea tenint en compte la seva composició poblacional. En aquest sentit, els grups poblacionals estan definits per la categorització nacional de les persones residents a cada secció censal: residents amb nacionalitat espanyola, residents amb nacionalitats subsaharianes i residents d'altres nacionalitats estrangeres.

Per al càlcul dels índexs de segregació residencial i per a l'aplicació d'una tipologia comparativa de comunitats majoritàries i enclavaments minoritaris, s'han utilitzat les dades procedents del Padró municipal d'habitants facilitades per l'Idescat de la població resident a les seccions censals per al període 2004-2008, totes elles desagregades segons 63 nacionalitats. D'aquestes, s'han triat sis nacionalitats subsaharianes (Gàmbia, Ghana, Guinea, Mali, Nigèria i el Senegal), el conjunt d'altres poblacions de nacionalitat estrangera i la població amb nacionalitat espanyola. D'aquesta manera s'han inclòs 5.237 seccions censals per a l'any 2004 i 5.410 seccions censals per a l'any 2008, que conformen el total de 946 municipis existents a Catalunya. L'anàlisi de segregació residencial a Lleida, Mataró, Salou, Salt i Vic ha comprès un total de 206 seccions censals l'any 2004 i de 211 seccions censals l'any 2008.⁴

■ 2.3. L'evidència empírica sobre la segregació i els enclavaments

A la taula 1 (vegeu l'annex de resultats) es mostren els valors de l'índex de dissimilitud (ID) per al conjunt de la població subsahariana en comparació de la resta de la població estrangera i en relació amb la població espanyola, a Catalunya i als cinc municipis seleccionats: Lleida, Mataró, Salou, Salt i Vic.

Els resultats per al conjunt de Catalunya indiquen una clara distribució desigual de la població de nacionalitat subsahariana en les localitats catalanes, amb uns valors en l'índex de dissimilitud que se situen per sobre de 61 i, per tant, que indiquen una segregació residencial alta, tant en comparació de la resta de la població estrangera com en relació amb la població espanyola. Aquesta segregació residencial elevada és clarament el producte d'una concentració de la població subsahariana en unes determinades localitats i no en unes altres (els cinc municipis seleccionats, per exemple, concentren el 25,8% del total de la població subsahariana). La segregació residencial de la població

4. Els anys intermedis també s'han utilitzat per a l'estudi de comunitats majoritàries i enclavaments minoritaris (anys 2005 a 2007). Per a la creació de mapes s'han utilitzat les seccions censals existents al Cens de 2001. Per a la representació de les dades padronals de 2008 a les seccions censals existents l'any 2001 s'han efectuat les agregacions corresponents, tenint en compte les noves interseccions censals de l'any 2008.

subsaariana apareix menys elevada quan la comparem amb el conjunt de la resta de la població de nacionalitat estrangera, i no pas quan es compara amb la població de nacionalitat espanyola, la qual cosa indica una menor proximitat residencial amb aquesta última. Tot i els elevats valors en l'índex de dissimilitud, la comparació entre el 2004 i el 2008 ens mostra una tendència al decreixement en la segregació residencial, una variació que també és menor si tenim en compte la segregació de la població subsaariana en relació amb la població de nacionalitat espanyola.

En l'anàlisi de la segregació residencial als cinc municipis seleccionats amb poblacions de nacionalitat subsaariana significativa destaca, en primer lloc, una segregació residencial baixa respecte de la resta de la població estrangera (exceptuant el cas de Vic, en què és moderada), i una segregació residencial moderada respecte de la població de nacionalitat espanyola, la qual cosa reflecteix una distribució geogràfica més pròxima al primer grup (altres estrangers) que no pas al grup d'espanyols. La tendència entre els anys 2004 i 2008 mostra com a Salt i a Vic s'incrementa de manera notable el nivell de segregació de les poblacions subsaarianes, en comparació del conjunt d'altres nacionalitats estrangeres i, sobretot, en relació amb la població espanyola (amb increments de més d'un 10%). Els decreixements més importants els trobem a Salou i Lleida, on la segregació residencial de les poblacions subsaarianes minva notablement i de forma generalitzada (amb disminucions de més del 10%).

En general, els resultats detallats sobre la segregació residencial de cadascuna de les sis nacionalitats subsaarianes també indiquen una tendència generalitzada a la disminució de la segregació residencial als cinc municipis seleccionats (vegeu les taules 2-6 i els mapes 1-5 de l'annex). Tot i que aquest patró de menor segregació residencial de les poblacions subsaarianes es repeteix als cinc municipis, també hi ha diferències importants que cal subratllar:

- A **Lleida**, hi ha una reducció generalitzada i significativa (>10 punts) de la segregació residencial de les sis poblacions subsaarianes residents durant el període 2004-2008, amb valors d'ID que se situen en la franja moderada-alta. Els valors d'ID més elevats respecte a la resta de la població l'any 2004 els trobem entre la població ghanesa (57,7), gambiana (49,9) i maliana (47,3).
- A **Mataró**, la majoria de les poblacions subsaarianes també experimenten una reducció de la segregació residencial durant el període 2004-2008, amb l'excepció de la població maliana, que l'incrementa. Els valors d'ID respecte a la resta de la població se situen encara l'any 2008 a la franja moderada-alta: malians (61,6), guineans (58,8), gambians (50,4) i senegalesos (50,1).
- A **Salou**, la principal població subsaariana, la senegalesa, ha experimentat una reducció significativa de la segregació residencial, i s'ha situat en una distribució residencial molt més uniforme al municipi durant el període 2004-2008. Els valors d'ID de la població senegalesa respecte a la resta de la població s'apropen a la franja moderada-baixa.

- A **Salt**, mentre les poblacions subsaharianes minoritàries (ghanesos, guineans, malians i nigerians) han tendit a una distribució més uniforme, les dues poblacions subsaharianes majoritàries (gambians i senegalesos) mostren un increment en la seva segregació residencial. No obstant això, cal tenir en compte que els valors d'ID de totes les nacionalitats subsaharianes respecte a la resta de la població se situen en la franja moderada-baixa.
- A **Vic**, a diferència dels altres municipis estudiats, trobem que el creixement de les poblacions subsaharianes s'ha traduït en un augment significatiu de la segregació residencial (>10 punts) de les tres nacionalitats més representatives: Ghana, Nigèria i el Senegal. Els valors d'ID d'aquestes nacionalitats se situen a la franja moderada-alta de segregació residencial.

Als municipis analitzats els resultats de la segregació residencial assenyalen, de forma clara, que hi ha una coincidència més gran entre els espais residencials de la població subsahariana i la resta de la població estrangera. Aquesta coincidència, tot i existir, és menor entre les poblacions subsaharianes i la població de nacionalitat espanyola. Aquesta situació s'atribueix tant a factors endògens, per exemple l'existència de xarxes de suport social consolidades a àrees tradicionals d'entrada de població de nacionalitat estrangera, com a exògens, entre els quals destaca el preu assequible de l'habitatge.

Els resultats de l'anàlisi del grau d'exclusivitat residencial de totes les seccions censals que conformen el territori de Catalunya d'acord amb la seva composició poblacional es mostren a les taules 7, 8 i 9 de l'annex, en les quals s'assenyala el grau d'exclusivitat residencial de cada secció censal d'acord amb la seva composició poblacional. Els resultats subratllen la creixent importància de les comunitats majoritàries no aïllades, és a dir, amb presència de persones d'altres orígens i l'existència d'enclavaments d'assimilació-pluralisme en detriment d'àrees residencials amb comunitats aïllades, és a dir, d'aquelles en què la població de nacionalitat espanyola representa, com a mínim, el 80% del total de la població. Aquesta tendència posa de manifest un procés de diversificació clar de la composició poblacional d'una cinquena part de les àrees residencials catalanes l'any 2008. En el cas dels enclavaments, tot i que només representen un 0,9% del conjunt de seccions censals l'any 2008, en termes absoluts han augmentat d'11 a 50 durant el període 2004-2008. Aquests espais residencials, que el 2004 estaven localitzats, la gran majoria, al municipi de Barcelona (8), exceptuant-ne tres a Mataró, Castelló d'Empúries i Salt respectivament, ara també els trobem en un territori que abasta fins a 18 municipis de Catalunya.⁵

Després d'analitzar el grau d'exclusivitat residencial de les localitats catalanes (representades per les seccions censals), es pot afirmar que reflecteix els efectes d'una concentració inicial de població de nacionalitat estrangera seguida d'episodis de dispersió des

5. Badalona, Barcelona, l'Hospitalet de Llobregat, Mataró, Montornès del Vallès, Santa Coloma de Gramenet, Terrassa, Vic, Banyoles, Castelló d'Empúries, Figueres, Lloret de Mar, Roses, Salt, Guissona, Tarragona, Tortosa i Salou.

de les àrees d'assentament originals. Si bé aquesta concentració s'associa a l'handicap econòmic de la població estrangera, que impossibilita el seu accés a àrees residencials més enllà dels barris que operen històricament com a portes d'entrada, cal tenir en compte el manteniment dels fluxos d'entrada tot i la seva disminució per la crisi econòmica (Domingo i Sabater, 2009). L'anàlisi permet constatar que les poblacions subsaharianes també formen part d'alguns enclavaments. En el cas de Banyoles, els gambians residents a l'enclavament representen gairebé un 25% de la població total. En el cas de Salou, els senegalesos residents als dos enclavaments del municipi constitueixen un percentatge menor (10%-11%). A més, i tal com s'ha pogut comprovar anteriorment, aquestes poblacions tenen un pes significatiu a d'altres municipis, on comparteixen l'espai residencial amb altres nacionalitats estrangeres. Per exemple, a l'enclavament de Mataró la població subsahariana, que representa un 15,2% del total de la població, comparteix la secció censal, en gran mesura, amb la població marroquina (40%). A l'enclavament de Vic, la població subsahariana i la població marroquina conformen cadascuna una quarta part del total de població resident. De forma similar, als quatre enclavaments existents a Salt, una part significativa de la població resident és de nacionalitat subsahariana (prop del 20%) o marroquina (entre el 16 i el 34%).

3. Les poblacions subsaharianes a la cruïlla dels discursos institucionals

■ 3.1. Els discursos institucionals: representació i subsidiarietat

Els discursos institucionals de l'Administració local, de les organitzacions no governamentals que treballen amb poblacions subsaharianes i de les associacions d'immigrants subsaharians comparteixen característiques essencials: la legitimació de la institució, la representació en la legitimació i la categorització. Més que les dades factuais sobre el comportament demogràfic, ens interessa copsar com el tema de la població (i la seva categorització) articula un discurs creuat, de vegades enfrontat, que defineix la relació de poder entre les tres institucions i de quina manera diferents marcadors ètnics (lloc d'origen, fenotip, indumentària) s'empren estratègicament en funció de l'agent social que els utilitzi.

Per copsar aquests discursos es van dur a terme 33 entrevistes en profunditat a representants de les tres institucions entre maig de 2009 i febrer de 2010: 15 a representants municipals, 6 a representants d'ONG (Càritas, Creu Roja i CCOO, bàsicament) i 12 a representants d'associacions d'immigrants.⁶ Les entrevistes, semiestructurades, tenien

6. **Entrevistes a tècnics i polítics:** Lleida: regidora de Drets Civils, Immigració i Cooperació; cap de Secció de Serveis personals; tècnica de Drets Civil, Immigració i Cooperació. Mataró: responsable del Pla

tres guions específics, amb punts comuns, que s'havien elaborat a partir dels objectius d'investigació següents: 1) l'autodefinició de la institució respecte a les poblacions subsaharianes (membres, objectius i pràctiques); 2) la relació entre les institucions (i, per tant, la percepció de les altres institucions), i 3) l'impacte de la crisi econòmica en els comportaments sociodemogràfics de les poblacions subsaharianes.

La durada mitjana va ser de 90 minuts i les persones entrevistes van ser triades per les mateixes institucions. Com que la nostra intenció no era elaborar històries de vida, aquesta participació múltiple no resultava un inconvenient, al contrari, ens il·lustrava tant de l'assumpció de responsabilitats en la institució com de la representació (i posada en escena) de cadascuna d'elles. El nombre màxim d'entrevistats per entrevista va ser de quatre persones, i el nombre final de persones contactades, quaranta-cinc. Les entrevistes amb els representants d'associacions d'immigrants, amb representants d'ONG i amb mediadors dels ajuntaments (un total de vint) van ser enregistrades. També es van fer diferents trobades amb polítics i tècnics de polítiques d'immigració.

Els punts de partida i la intencionalitat dels discursos són òbviament diferents segons la institució: la gestió orienta el discurs de l'Administració municipal, mentre que l'assistència i l'ajut és el nord de les ONG, i la reivindicació és l'objectiu de les associacions. Al discurs enunciat pels tres tipus d'institució, la població esdevé un lloc comú fonamental.

Per a l'Administració local, la legitimació de la seva pròpia funció emana de la gestió de la població (enunciada de vegades com a diversitat), que emfatitza el paper de l'Administració local com a mitjancera entre poblacions. Aquesta funció arbitral recurrent en el discurs assenyalada per altres treballs (Domínguez i Brey, 2010) imposa una primera categorització, basada en la pertinença o no al territori: els d'aquí i els de fora, els anomenats *forasters*, que té una traducció difusa (de vegades *estrangers*, de vegades *immigrants*, terme en què se sol incloure els descendents independentment de la nacionalitat o el lloc de naixement).

En el pol oposat, el discurs de les associacions, en termes poblacionals, està dirigit a definir qui són *els nostres*, qui pertany al grup, i la relació amb els altres (aquí definits indistintament com a espanyols o catalans, o els altres grups d'immigrants). El nombre en termes absoluts i en termes relatius serà utilitzat per tots tres discursos per defensar les

de Nova Ciutadania; tècnica d'Immigració; medidora cultural. Salou: tècnica d'Immigració; regidora d'Acció Social; mediador cultural. Salt: segon tinent d'alcalde; cap del Gabinet de l'Alcaldia; responsable de l'Àrea d'Integració i Ciutadania. Vic: regidor d'Acció Social i Ciutadania; regidor de Règim Interior i Participació Ciutadana; cap de l'Oficina Municipal d'Acollida. **Entrevistes a ONG:** Mataró: coordinador de CCOO Maresme. Salou: Creu Roja de Tarragona; Càritas de la Diòcesi de Tarragona. Salt: coordinador Càritas Salt. Vic: coordinador d'Immigració de CCOO a Osona; Coordinador de Càritas a Osona. **Entrevistes a associacions d'immigrants:** Lleida: The Gambian River/Dones Gambianes; Associació Ètnia Fula de Senegal; Associació d'Immigrants Malians de Lleida BINKADI. Mataró: Asociación de Ciudadanos Guineanos y Amigos Maresme; Musu Kafo; Jama Kafo; Associació de Senegalesos Oujolal. Salou: Asociación Colectivo de Senegaleses Salou-Tarragona. Salt: SENECA; cònsol de la República de Gàmbia a Girona. Vic: Associació Cultural Subsahariana i Amics d'Osona; Associació Nigeriana Better Generation.

seves tesis i la rellevància de la pròpia institució en termes de representativitat. Els representants de l'Administració municipal, solen coincidir a destacar el nombre o la proporció d'estrangers com un dels temes més preocupants, fins a l'extrem que poden presentar la gestió de la diversitat poblacional, com el projecte de «restabliment de l'equilibri perdut», com un dels objectius prioritaris. És a dir, fer disminuir el nombre d'estrangers residents al municipi a unes proporcions considerades més adients per a la governabilitat del municipi, sempre inferiors a les enregistrades en el moment de l'entrevista. Pel que fa a les associacions, alhora que se sol minimitzar el total d'immigrants en general, i de subsaharians en particular, sobretot en relació amb altres països, es tendeix a inflar el de membres de la pròpia associació o del grup al qual representa (l'Estat-nació o el grup ètnic compartit) a escala municipal.

La relació entre les tres institucions es troba circumscrita a un cercle (de vegades viciós) determinat per la derivació i la subsidiarietat. En aquest cercle podem incloure també l'Administració autonòmica i la de l'Estat però es fa més palès en la local. Aquesta derivació (Solana Ruiz, 2002) se sol justificar per les demandes específiques que no pot cobrir l'Administració i per no despertar els recels de la població no immigrada.

En les entrevistes efectuades, el paradigma d'aquesta situació es dona en l'atenció a les persones que arriben al municipi amb una ordre d'expulsió, en què la derivació de l'Administració municipal a les ONG o a les associacions, i viceversa, és constant, la qual cosa endega una mena de nomadisme de persones en situació administrativa irregular que abasta tota la geografia peninsular, associat a la precarietat i la marginalitat. La necessitat de coordinació entre les tres institucions és, per tant, una de les demandes recurrents, que s'ha incrementat arran de la dràstica reducció de recursos que ha imposat la crisi econòmica.

Finalment, cal remarcar que les associacions d'immigrants, alhora que són vistes com a representants de les poblacions de referència, són considerades possibles socis de la política d'integració plantejada per l'Administració local (Penninx i Martiniello, 2006), com a forma de participació en els plans d'interculturalitat, en la inducció a la participació en projectes de cooperació internacional per al desenvolupament endegats per les mateixes associacions o per l'Administració municipal, juntament amb ONG especialitzades en el tema.

■ 3.2. L'empadronament

Si per a l'Administració municipal l'empadronament s'ha convertit en un tema de controvèrsia i reclama el dret a acceptar o no la inscripció municipal sota diferents circumstàncies, per a les associacions i les ONG l'empadronament apareix com el primer pas per poder garantir l'estatus jurídic de l'immigrat. Des de la perspectiva de l'immigrat, l'empadronament i la seva relació amb el procés d'arrelament i la reagrupació familiar és més important que la cooperació.

Ja fa temps que es va denunciar l'increment de les restriccions en l'empadronament en diferents municipis catalans (Sánchez, Samper i Moreno, 2008). Les diferències en les

pràctiques de l'empadronament entre els municipis i la controvèrsia generada entorn de pràctiques de vegades restrictives expliquen les reticències a l'hora de respondre a aquesta matèria en les entrevistes dutes a terme als responsables polítics i tècnics dels ajuntaments. L'adulteració de la naturalesa de l'empadronament més comuna consisteix a convertir el registre que hauria de donar fe dels veïns que realment resideixen en un municipi determinat (moviments d'arribada i sortida) en un instrument per seleccionar la població resident al municipi. Tot i que aquesta situació no va saltar als mitjans de comunicació fins a la primera setmana de gener de 2010 al municipi de Vic, mentre es feien les entrevistes, treballs anteriors dels autors demostren com aquest és un fet que es produeix en alguns municipis com a mínim des del 2005, arran de la normalització de 2005 com a reacció a l'increment de l'empadronament d'estrangers, i que va tenir una segona data culminant en les eleccions municipals de maig de 2007, en el marc de les quals el tema de l'empadronament va ser utilitzat electoralment de forma partidista (Domingo i Sabater, 2010).

En les entrevistes es recull com, juntament amb les restriccions en municipis on es constaten les limitacions, també ha emergit un negoci paral·lel denunciat per les tres institucions, tot i que cadascuna assigna responsabilitats diferents. D'aquesta manera, portaveus de l'Administració local denuncien les pràctiques fraudulentas (sota l'epígraf de *pisos pastera*, tant per la sobreocupació com pel fals registre) del *turisme administratiu*, quan el migrant, davant la impossibilitat d'empadronar-se al municipi en què resideix, intenta fer-ho en un altre de menys restrictiu. En el pol oposat, les associacions d'immigrants presenten les suposades irregularitats com la manera d'adaptar-se o de saltar-se normatives que creuen abusives. Les ONG entrevistades presenten posicions dividides entre les que fan costat a l'Administració com a representant de l'autoritat i les que fins i tot promouen empadronaments atípics, com a forma de millorar les condicions de vida de l'immigrant. Sigui com sigui, la pràctica restrictiva de l'Administració expulsa a l'esfera del mercat el que era recollit com un dret i un deure de l'immigrant, independentment de la seva situació legal (a partir de la reforma de la Llei de bases de règim local de 1996). Segons els informadors, s'arribava a pagar 120 euros per poder-se empadronar en un habitatge en el qual no es residia.

■ 3.3. Imaginari social: identitat i utopia política

Parlem d'*imaginari social* en el discurs de les tres institucions en l'àmbit referent a la construcció identitària i als models polítics que en contraposició a la gestió municipal són posats com a exemple en les entrevistes, principalment per part de les associacions d'immigrants. La construcció identitària es mou tenint en compte tres pols de referència: (1) l'ètnia o la nacionalitat: Estat-nació de referència, (2) la religió i (3) el color de la pell.

L'ètnia apareix relativament poc com a base associativa (dioles i fules, primordialment). Els representants de les ONG solen distingir-la, mentre que en els representants

de l'Administració, ja siguin polítics o tècnics, no té cap mena de presència, i arriben fins i tot a confondre nacionalitats. En la majoria de les associacions d'immigrats subsaharians, però, encara que l'ètnia no sigui la base associativa, és reconeguda com a element dinamitzador de les relacions entre diferents associacions repartides pel territori català o fins i tot l'espanyol (per exemple els mandingues). En general, però, encara que la matriu fos d'un determinat origen ètnic, l'associació apareixia emmarcada per una sèrie de cercles concèntrics: grup ètnic dins d'una associació de l'Estat d'origen o federat amb aquesta associació, dins d'una coordinadora d'associacions dels nacionals a la comarca, a Catalunya o a Espanya. El discurs dels entrevistats tendeix a ser integrador, i, sovint, una associació es presenta oberta a la participació d'altres ètnies o nacionalitats, inclosa la població autòctona.

En segon lloc, entre els representants de les associacions apareix el tema de la religió, principalment de l'Islam, pràctica religiosa majoritària entre els afiliats a aquestes organitzacions i element distintiu davant de la població no immigrada o d'altres immigrants, seguidors o no de l'Islam (especialment per distanciar-se de marroquins i algerians). Enfront de la societat d'acollida destaca la pluralitat religiosa imperant als països d'origen, com a element normalitzador que reivindica la visibilitat en la pràctica i denuncia les traves de les autoritats municipals a la visibilitat dels llocs d'oració. El màxim exponent d'aquest discurs el trobem en la denúncia de la política d'allunyament de les mesquites del centre urbà, que és on resideix, a més, el gruix de la comunitat, i el trasllat a polígons industrials.

Aquesta política és vista com un doble greuge comparatiu: respecte d'altres cultes arribats més tard a la localitat i que no reben el mateix tracte de l'ajuntament (evangelistes llatinoamericans), i respecte dels oratoris dels musulmans magribins. En aquest darrer cas, s'argumenta que l'oposició veïnal als centres d'oració no és tant per la religió com per l'origen dels immigrants, i que són els immigrants magribins els que susciten el rebús que avalaria la política municipal discriminatòria. D'aquesta manera, l'Islam s'utilitza com a element de proximitat a la societat autòctona (posant en valor la seva capacitat d'adaptació) i per distanciar-se d'altres grups (als quals s'acusa d'una pràctica més conservadora, o fins i tot manipulada, de la religió).

Finalment, el color de la pell és també un element present a totes les entrevistes. Per als immigrants, com a autopercepció del grup creant solidaritats transètniques i transnacionals; i des de fora del grup, com a element discriminador que a tots els iguala, de manera que la societat d'acollida esdevé la fàbrica identitària on acaba forjant-se i segellant-se el color de la pell com a primer element distintiu del grup.

Finalment, també cal subratllar l'al·lusió constant a polítiques d'integració més o menys fictícies amb diferents exemples de països o ciutats sobre els quals els immigrants tenen un coneixement a partir de la diàspora (família o amics) o a partir de la informació rebuda per altres. En l'horitzó europeu utòpic apareixen Suècia, la Gran Bretanya o França com a models que cal seguir, i assenyalen Itàlia com el pitjor lloc possible respecte a les polítiques existents.

■ 3.4. La crisi econòmica en la cruïlla dels discursos institucionals

La crisi econòmica és el fenomen social que resulta més determinant en l'orientació del discurs de les tres institucions entrevistades. L'extrema penúria tenyeix el discurs de tots ells, en els eloqüents termes que utilitza un dels representants de Càritas: «S'ha passat de gestionar recursos escassos a gestionar negatives». Per als representants de l'Administració pública la crisi ha comportat, d'una banda, la dràstica reducció dels pressupostos dedicats a l'atenció assistencial en particular i als plans d'integració en general, i de l'altra, l'increment de la por als brots de xenofòbia que es justifiquen amb l'acusació d'un tracte discriminatori favorable als immigrants enfront dels autòctons, el màxim exponent del qual seria l'expansió de les anomenades *plataformes* i grups afins com a grups de pressió. En aquest context, es coincideix a expressar el malestar que crea la contradicció entre la manca de recursos i de competències i la responsabilitat d'enfrontar-se amb problemes generats per altres nivells administratius o per les condicions econòmiques imposades per la crisi.

L'ocupació, l'habitatge i la seva repercussió en el projecte migratori són tres dels elements recurrents quan es parla de la crisi. Molts dels entrevistats han perdut el lloc de treball o coneixen altres membres de les associacions que l'han perdut com a conseqüència de la crisi, o exposen que es percep un augment de la competència amb altres grups d'immigrants o amb els nacionals. Per a alguns, la crisi econòmica ha significat una reculada en termes de mobilitat social: tot el que havien aconseguit (de vegades amb més de trenta anys de residència al país) ho han perdut o tenen por de perdre-ho ara. La condició d'autònom en el mercat laboral, que en algun moment evidenciava un èxit professional, que permetia saltar de sector d'activitat (sovint de l'agricultura a la construcció) i que comportava una millora salarial substancial, es convertirà en la impossibilitat de cobrar l'assegurança d'atur. En aquesta mateixa direcció, l'accés a la propietat de l'habitatge, emblema de la voluntat d'assentament i de l'èxit en el projecte migratori (atíat per les entitats financeres) s'ha materialitzat en una situació d'insolvència hipotecària i s'ha convertit en una amenaça de desnonament i, al seu torn, en una involució social. En la dimensió espacial, això es tradueix en el retorn a barris més degradats o en l'augment de la sobreocupació si es passa a viure a habitatges amb altres amics o familiars.

El retorn com a sortida és refusat per la majoria de les persones entrevistades, i en termes comparatius amb altres orígens els representants tant de l'Administració com de les ONG tendeixen a corroborar que entre els subsaharians aquest rebuig sembla ser menor que en altres grups. La crisi econòmica, amb la incertesa i la indeterminació que comporta, suspèn temporalment els projectes: no hi ha possibilitat de retorn però està en dubte l'assentament, assumit com a futur per a la persona entrevistada i la seva família. En aquest context, la demanda de formació és el clam unànimе esgrimit tant pels immigrants com per les ONG, i l'Administració n'és molt conscient. Tant els adults com els seus ascendents veuen en la formació la possibilitat de millorar les expectatives ocupacionals, i el fracàs escolar és un dels malsons de les associacions.

■ 3.5. La triangulació discriminatòria

La discriminació racial o laboral ha ocupat un espai singularment reduït en el discurs dels representants de les associacions d'immigrants i s'explicita mitjançant queixes per la discriminació i la igualtat de capacitats en la contractació a favor dels autòctons d'ençà que ha començat la crisi. En canvi, es remarca sovint la convivència en el municipi o en el barri (també com a forma d'autoafirmació), i se situen els casos de racisme i xenofòbia en l'excepcionalitat, producte del prejudici (per desconeixement o manca d'educació).

A jutjar pel discurs dels representants de l'Administració i de les ONG, i malgrat aquest discurs voluntarista, la percepció de la població subsahariana per part de la població no immigrada sol ser minoritzadora i paternalista. Aquesta actitud és, sorprenentment, transversal, amb independència del grup polític o de l'activitat de la persona entrevistada i pren dues vessants: d'una banda, la comparació amb la població marroquina; i de l'altra, la categorització amb l'estereotip construït sobre el color de la pell o la raça (que mai no s'enunciarà en termes de raça pròpiament dita). D'aquesta manera, el prejudici imperant contra la població marroquina, que té arrels històriques profundes (Stallaert, 1998), opera afavorint els subsaharians i destacant-ne els valors positius. El tarannà, el caràcter afable, la disposició a la integració són els valors que se'ls atribueixen repetidament, en contrast amb la població marroquina. Els representants de les associacions són perfectament conscients d'aquesta *discriminació positiva*, circumstància que explica entre altres coses la invisibilitat del fet religiós en el discurs dels autòctons quan parlen de la població subsahariana, els quals estan, a més, disposats a treure'n profit. L'ús de la llengua catalana per part de la població subsahariana és un bon exemple dels límits del prejudici favorable unànimement reconegut pels entrevistats autòctons com a avantatge de la integració d'aquesta població. Aquests es queixen del fet que la inversió feta en el seu aprenentatge moltes vegades no es veu recompensada com a valor afegit en l'ocupació atès que molts catalans segueixen adreçant-s'hi en castellà.

Un dels prejudicis més extensos sobre la població subsahariana és el relatiu a la seva formació. Tot i que és veritat que en termes generals el seu nivell d'instrucció és de mitjana inferior al d'altres nacionalitats, individualment els seus coneixements són sistemàticament infravalorats. D'aquesta manera, a les persones que tenen estudis mitjans i superiors, constantment se'ls ignora o es menysté la qualitat real de les seves titulacions o sabers especialitzats, fet que s'agreuja davant les dificultats per a l'homologació de títols. Però pot arribar a ser més greu quan els coneixements i les habilitats professionals adquirits en el país d'origen són sistemàticament menystinguts i es magnifica la situació deficitària del sentit i l'ús del temps com a discriminant entre la societat d'origen (tradicional) i la de destinació (moderna). Ambdós arguments no són aliens a la discriminació salarial anterior a la crisi, però s'agregen en un context de penúria, per legitimar un espai social marcat per la subordinació.

4. Conclusions i diagnosi

Si bé en general l'arribada de població de nacionalitat estrangera ha anat acompanyada d'un procés de dispersió territorial des de les seves àrees d'assentament inicial, ha estat fortament marcada per una conjuntura econòmica propícia que plasma un període de mobilitat ascendent per al conjunt de la població. Tot i tractar-se de fluxos en alguns casos molt recents, la conjuntura ha donat lloc a una reducció, en termes generals, de la segregació residencial durant el període 2004-2008. Les pautes de mobilitat espacial, lligades a la mobilitat social, juntament amb un baix creixement natural (naixements sobre defuncions) de les poblacions subsaharianes expliquen, en bona part, l'evolució recent de la seva segregació residencial. No obstant això, és lícit preguntar-se si en un cicle econòmic de recessió es poden produir efectes contraris: tot i la davallada dels fluxos d'immigració internacional (i la constatació d'alguns retorns), també cal esperar que la davallada de la mobilitat interna es tradueixi en una major concentració de la població de nacionalitat estrangera i, en conseqüència, en un període de mobilitat social no ascendent o, fins i tot, descendent. Les entrevistes que s'han dut a terme sembla que donen suport a aquesta interpretació i, d'aquesta manera, l'efecte principal de la crisi a escala residencial és l'augment de la concentració d'acord amb la reculada de la mobilitat social, després que la disminució de la concentració hagi estat la pauta dels darrers temps.

No totes les localitats es veuran afectades de la mateixa manera per la dinàmica demogràfica. Tot i que l'exclusivitat residencial de la població immigrada en àrees on els principals residents provenen de l'estranger pot afavorir que es resolguin determinades situacions de precarietat a curt termini (laboral principalment, i en conjunt totes les que requereixen una familiaritat amb l'entorn), també és evident que poden limitar considerablement les perspectives de mobilitat social ascendent a mitjà o llarg termini als mateixos protagonistes de la immigració i als seus descendents. En aquest context cal estar molt atents als efectes disfuncionals que crea la recessió econòmica sobre la distribució espacial de la població immigrada, amb una especial atenció al retrocés socioespacial, és a dir, al retorn a espais urbans altament densificats.

La crisi, més que canviar els discursos, en posa en relleu els límits, i el suposat paper mitjancer al·legat per l'Administració local per legitimar-los es veu qüestionat, no només per la mateixa mecànica electoral, en la qual part de la població estrangera no pot participar, sinó també posant en relleu l'asimetria en termes de representació de l'Administració i de la població subsahariana. El discurs dels dirigents de les associacions no es autònom. Com a institució, les associacions d'immigrants parteixen també de l'etiquetatge, de la visibilitat de la població de referència, de la comptabilitat de la qual extreu la pròpia legitimació, però també del reconeixement de l'altre (de l'Administració local) com a representant d'aquesta comunitat. El seu discurs en aquest aspecte no és gaire distant del de l'Administració local, que reivindica la classificació etnocultural i, en fer-ho, accepta implícitament ocupar l'espai social que li està destinat. Aquesta classificació no utilitza el fenomen demogràfic de la immigració com a principal element discriminatori

(ser o no ser migrant), o la definició exclusivament jurídica (estrangers o nacionals), sinó la construcció cultural que parteix del color de la pell i la religió. També cal subratllar el paper de la crisi econòmica en el canvi de percepcions de l'espai social que té el migrant, i també del seu futur (o impossibilitat de futur), tot i que aquesta realitat no és només exclusiva de la població immigrada.

Propostes d'intervenció

Com es veurà a continuació, les propostes d'intervenció no són específiques per a les poblacions subsaharianes, sinó que se'n beneficiaria tota la població resident a un municipi. Però són propostes de les quals, en cas que s'apliquessin, la població immigrada en general i la subsahariana molt particularment en sortiria beneficiada.

1. Territori. Els municipis necessiten un reconeixement pel nombre d'habitants, però també per les característiques de la població amb més vulnerabilitat econòmica i social que hi resideix (d'origen immigrant o no). No obstant això, aquest reconeixement ha d'estar supeditat a l'aplicació de programes de millora efectiva de la població que justifica l'ajut.

2. Empadronament. S'han de revisar els criteris i les pràctiques d'empadronament, buscant processos que garanteixin la detecció tant de les pràctiques fraudulentament per part dels residents (nacionals o estrangers) com de les pràctiques restrictives per part de l'Administració.

3. Formació. Cal una acció formativa decidida, conjunta, des del sector públic i des del voluntariat, que hauria de comprendre tant la formació d'adults com el suport als escolars amb classes de repàs (més que de recuperació). En el mateix sentit, cal propiciar i agilitzar l'homologació d'estudis reglats però també de coneixements adquirits de forma no reglada. És essencial la participació de persones del col·lectiu subsaharià.

4. Ocupació. És necessari generar espais d'oportunitats laborals diversos més enllà de la segmentació establerta pel mercat de treball. Aquest procés és clau per evitar i contrastar els efectes de la crisi en determinades ocupacions i grups socials. En aquesta mateixa direcció cal fomentar una cultura de promoció social en què tots els grups estiguin representats.

Referències bibliogràfiques

- ALBA, R.; NEE, V. «Rethinking assimilation theory for a new era of immigration», *International Migration Review*, 1997; 31(4): 826-874.
- BLED SOE, C. «The demography of family reunification: from circulation to substitution in Gambian Spain». *Max Plank Institute of Demographic Research Working Paper*, WP-2006-053. 2006.
- BLED SOE, C.; HOULE, R.; SOW, P. «High fertility Gambians in low fertility Spain: the dynamics of child accumulation across transnational space». *Demographic Research*, 2007; 16(12): 375-412.
- BLED SOE, C.; SOW, P. «Family reunification ideals and the practice of transnational reproductive life among Africans in Europe». *Max Plank Institute of Demographic Research Working Paper WP-2008-00*. 2008.
- CEBOLLA BOADO, H. «La inmigración subsahariana hacia España: control de flujos, estrategias de supervivencia y cooperación». A: RUIZ-GIMÉNEZ ARRIETA, I.; CEBOLLA BOADO, H. (ed.). *Origen y causas de la emigración de África a España*. Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 2007.
- CEBRIÁN, J. A.; BIHINA, S. «Subsaharianos en España». *Migraciones*, 1998; 3: 141-165.
- DOMINGO I VALLS, A.; CLAPÉS ESTRADA, J.; PRATS FERRET, M. *Condicions de vida de la població d'origen africà i llatinoamericà a la Regió Metropolitana de Barcelona: una aproximació qualitativa*. Barcelona: Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona i Diputació de Barcelona, 1995.
- DOMINGO, A.; LÓPEZ FALCÓN, D.; DEL REY POVEDA, A. «Current Status and Trends of African Migration to Spain». Comunicació presentada a l'ESRC End-of-Award Conference Beyond Plurality in the African Diaspora: Ethnicity, Congregation, Networking and Citizenship, organitzada per la Universitat de Keele, Keele (Regne Unit), 24-27 de setembre de 2008. *Mimeo*. 2008.
- DOMINGO, A.; SABATER, A. «2008: impacte de la crisi econòmica en la immigració internacional a Catalunya». A: LARIOS, M. J.; NADAL, M. (dir.). *L'estat de la immigració a Catalunya. Anuari 2008*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, 2009. (Informes Breus, 27 –Immigració–).
- DOMINGO, A.; SABATER, A. «El empadronamiento de la población extranjera en los municipios catalanes de 2004 a 2008». *Scriptanova*, 2010; vol. XIV, núm. 344.
- DOMÍNGUEZ, M.; BREY, E. «Los retos de la inmigración en España: Análisis comparativo de los discursos de la Administración y la población inmigrante». *Migraciones Internacionales. Revista del Ministerio de Trabajo e Inmigración*. 2010; 65: 65-79.

- DOUGLAS, M. *How Institutions Think*. New York: Syracuse University Press, 1986.
- DUNCAN, O. B.; DUNCAN, B. »A methodological analysis of segregation indexes». *American Sociological Review*. 1955; 20: 210-217.
- FINNEY, N.; SIMPSON, L. *Sleepwalking to segregation? Challenging myths of race and migration*. Bristol: Policy Press, 2009.
- FORTUIJN, J. D.; MUSTERD, S.; OSTENDORF, W. »International migration and ethnic segregation: impacts on urban areas». *Urban Studies*. 1998; 35: 367-370.
- GONZÁLEZ-FERRER, A.; BAIZÁN, P. «Destination choices among Senegalese migrants in Europe: The role of labor market and immigration policies». *European Population Conference*, Viena, setembre 2010.
- GONZÁLEZ, V. *Inmigrantes marroquies y senegaleses en la España mediterránea*. València: Conselleria de Treball i Afers Socials, 1995.
- JABARDO, M. «Cultura del trabajo y trabajo de las culturas. Una mirada de los senegambianos del Maresme». *Studia Africana*. 2004; 15: 7-15.
- JABARDO, M. *Senegaleses en España: conexiones entre origen y destino*. Madrid: Ministeri de Treball i Afers Socials, 2006.
- JOHNSTON, R. J.; FORREST, J.; POULSEN, M. F. Are there ethnic enclaves/ghettos in English Cities?. *Urban Studies*. 2002; 39(4): 591-618.
- KABUNDA, M. «La inmigración africana, revisada». *Nova Àfrica*. 2006; 18: 19-40.
- KAPLAN MARCUSÁN, A. *De Senegambia a Catalunya: procesos de aculturación e integración social*. Barcelona: Fundació «la Caixa», 1998.
- KAPLAN MARCUSÁN, A. «Integración social, identidad étnica y género: la salud sexual y reproductiva de las mujeres migrantes subsaharianas: retos e implicaciones.» Comunicació del II Congrés sobre la Immigració a Espanya. 2001.
- KAPLAN, D.; HOLLOWAY, S. *Segregation in cities*. Washington DC: Association of American Geographers, 1998.
- LIEBERSON, S. *Ethnic Patterns in American Cities*. New York: The Free Press of Glencoe, 1963.
- MASSEY, D.; DENTON, N. »The Dimensions of Residential Segregation». *Social Forces*, 1988; 67: 281-315.
- MASSEY, D.; DENTON, N. *American Apartheid*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1993.
- MASSEY, D.; CONDRAN, G.; DENTON, N. »The effects of residential segregation on Black social and economic well-being». *Social Forces*. 1987; 66: 29-56.
- MORALES, V. (dir.). *Inmigración africana en Madrid: marroquies y guineanos (1975-1990)*. Madrid: UNED, 1993.

- MUSTERD, S.; VAN KEMPEN, R. «Segregation and housing of minority ethnic groups in Western European cities». *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*. 2009; 100(3): 559-566.
- PENNINX, Rinus; MARTIENELLO, Marco. «Procesos de integración y políticas (locales): estado de la cuestión y algunas enseñanzas». *Revista Española de Investigación Social*. 2006; vol. 6, núm. 116: 123-156.
- POULSEN, M. F.; JOHNSTON, R. J.; FORREST, J. «Plural cities and ethnic enclaves: introducing a methodology for comparative study». *International Journal of Urban and Regional Research*. 2001; 33: 2071-2082.
- PRIETO SARRO, I.; LOPEZ TRIGAL, L. «Portugueses y caboverdianos en España». *Estudios Geográficos*. 1993; 54, núm. 210: 75-96.
- RIBAS MATEOS, N. *Las presencias de la inmigración femenina: un recorrido por Filipinas, Gambia y Marruecos en Cataluña*. Barcelona: Icaria, 1999.
- RODRÍGUEZ GARCÍA, D. *Inmigración y mestizaje hoy: formación de matrimonios mixtos y familias transnacionales de población africana en Cataluña*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, Servei de Publicacions, 2004.
- SÁNCHEZ, Carme; SAMPER, Sarai; MORENO, Raquel. «Dades per a la inscripció al padró municipal». *La gestió municipal de l'empadronament dels immigrants*. Barcelona: Síndic de Greuges, 2008.
- SANDELL, R. «¿Saltaron o les empujaron? El aumento de la inmigración subsahariana». *ARI*. 2005; 133. A: www.realinstitutoelcano.org
- SEPA BONABA, E. *Els negres catalans: la immigració africana a Catalunya*. Barcelona: Alta Fulla, Fundació Serveis de Cultura Popular, 1993.
- SIPI, R. *Las mujeres africanas. Incansables creadoras de estrategias para la vida*. Barcelona: Mey, 1997.
- SOLANA RUIZ, J. L. «Análisis y reflexiones en torno a una década (1990-1999) de intervención y trabajo social con población inmigrante». A: CHECA, F. (ed.). *IV Migraciones a debate. De las teorías a las prácticas sociales*. Barcelona: Icaria, Institut Català d'Antropologia, 2002, p. 257-311.
- SOLSONA, M.; FONSECA, M. C.; MERINO, M. «Cambio demográfico, migración y salud reproductiva: el papel de las mujeres senegalesas en la constitución de las familias». *El Quadern CAPS*, núm. 31. Universitat Autònoma de Barcelona, 2003.
- SOW, P. (2004a). «Prácticas comerciales transnacionales y espacios de acción de los senegaleses en España». A: RIBAS, N.; ECRIVÁ, Á. (ed.). *Migración y desarrollo estudios sobre remesas y otras prácticas transnacionales en España*. Córdoba: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Instituto de Estudios Sociales Avanzados, 2004, p. 235-254.
- SOW, P. (2004b). «Mujeres inmigrantes y/o esposas de inmigrantes senegaleses y gambianos en Cataluña (España): entre la vida familiar y la vida profesional». *Documents d'Anàlisi Geogràfica*. 2004; núm. 43: 69-88.

STALLAERT, C. *Etnogénesis y etnicidad en España. Una aproximación histórico-antropológica al casticismo*. Barcelona: Anthropos/ProyectoA, 1998.

VONO, D.; DOMINGO, A.; BEDOYA, M. H. «Impacto del control migratorio del visado Shengen sobre la migración latinoamericana hacia España». *Papeles de población*. 2009; any 14, núm. 58: 97-126.

Annex metodològic 1

La fórmula utilitzada per calcular l'ID és la següent:

$$ID = 0.5 * \sum_i \left| \frac{N_{gi}}{N_{g\bullet}} - \frac{N_{\bar{g}i}}{N_{\bar{g}\bullet}} \right|$$

On és N_{gi} la població del grup g a la localitat i ; \bar{g} significa la resta de la població, i el sumatori sobre un índex és representat amb el símbol de punt. L'índex ID s'expressa com un percentatge amb valors que oscil·len entre 0 i 100. Valors entre 0 i 30 indiquen segregació residencial baixa, valors entre 31 i 60 indiquen segregació residencial moderada i valors entre 61 i 100 indiquen segregació residencial alta (Massey i Denton, 1993:20).

La fórmula utilitzada per calcular P^* és la següent (Lieberman, 1963):

$$P^* = \sum_i \left(\frac{N_{gi}}{N_{g\bullet}} \right) \left(\frac{N_{gi}}{N_{\bullet i}} \right)$$

L'índex P^* també s'expressa com un percentatge amb valors que fluctuen entre 0 i 100. Quan els valors s'apropen a 0 significa que la concentració mitjana local o la probabilitat d'interacció és baixa. Al contrari, quan els valors de l'índex s'apropen a 100, significa que la concentració mitjana local o la probabilitat d'interacció és elevada, la qual cosa indica que la majoria de membres del subgrup en qüestió viu en àrees on altres subgrups no viuen.

Annex metodològic 2

La tipologia comparativa de comunitats majoritàries i enclavaments minoritaris (Johnston *et al.*, 2002) es basa en sis categories definides segons l'existència de comunitats majoritàries (dues categories) i d'enclavaments minoritaris (quatre categories). Les comunitats majoritàries són:

- 1) **Comunitats majoritàries aïllades**, en què la població espanyola representa el 80% o més del total de la població, mentre que una o diverses nacionalitats formen una minoria dins del conjunt de la població de la mateixa àrea.
- 2) **Comunitats majoritàries no aïllades**, en què la població espanyola representa entre el 50 i el 79% del total de la població, mentre que una o diverses nacionalitats formen una minoria significativa dins del conjunt de la població de la mateixa àrea.

Els enclavaments minoritaris són:

- 3) **Enclavament amb l'existència d'assimilació-pluralisme**, en què la població espanyola encara representa una part important del total de la població (entre un 30 i un 50%), i una o més nacionalitats estrangeres formen, com a mínim, un 20% del total de la població però cap d'elles no representa més del 60% dins de la mateixa àrea.
- 4) **Enclavament amb l'existència de minories mixtes**, en què la població espanyola té un pes poc significatiu del total de la població (menys d'un 30%), mentre que una o més nacionalitats estrangeres formen el gruix del total de la població, però sense polarització, és a dir, que cap d'elles representa més del 60% dins de la mateixa àrea.
- 5) **Enclavament amb l'existència de polarització**, en què només una nacionalitat estrangera representa, com a mínim, un 60% del total de la població de l'àrea.
- 6) **Un espai residencial**, per ser denominat *gueto*, ha de complir dos criteris: ha d'haver-hi polarització (una nacionalitat amb una representació sobre el total de la població de més del 60%), i el conjunt de la seva població (o un percentatge substancial) ha de viure a la mateixa àrea.

Annex de resultats

Taula 1. Segregació residencial (uniformitat) de la població subsahariana. Catalunya i municipis seleccionats, 2004 i 2008

	Valor		Dif.
	2004	2008	
Catalunya			
Total subsaharians - estrangers	65,8	61,2	-4,6
Total subsaharians - espanyols	70,8	68,3	-2,5
Lleida			
Total subsaharians - estrangers	30,7	24,6	-6,1
Total subsaharians - espanyols	47,0	36,5	-10,5
Mataró			
Total subsaharians - estrangers	30,8	26,9	-3,9
Total subsaharians - espanyols	50,5	52,3	1,8
Salou			
Total subsaharians - estrangers	36,4	25,6	-10,9
Total subsaharians - espanyols	51,7	40,4	-11,4
Salt			
Total subsaharians - estrangers	9,3	17,0	7,7
Total subsaharians - espanyols	31,0	44,8	13,8
Vic			
Total subsaharians - estrangers	34,5	38,6	4,1
Total subsaharians - espanyols	39,5	56,1	16,6

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per l'Idescat del Padró municipal d'habitants 2004 i 2008 (INE).

Taula 2. Segregació residencial (uniformitat i exposició) de diferents poblacions subsaharianes. Lleida, 2004 i 2008

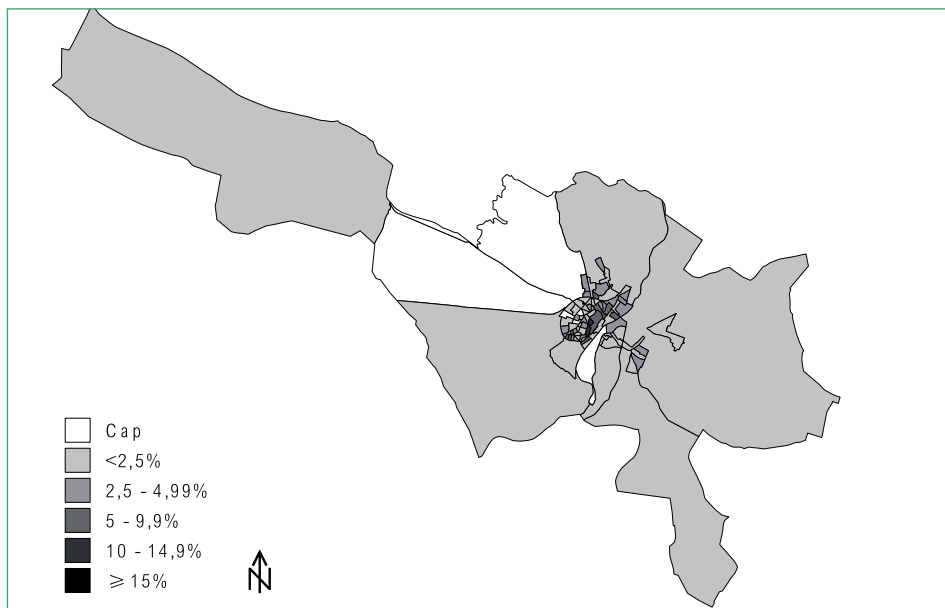
		Valor		Dif.	Població		Dif.	Seccions censals	
		2004	2008		2004	2008		2004	2008
Uniformitat	Gambians	66,2	49,9	-16,3	230	476	107%	83	82
Sobre total	Ghanesos	59,2	57,7	-1,5	100	202	102%		
	Guineans	58,6	41,6	-17,0	168	406	142%		
	Malianos	58,2	47,3	-10,9	225	622	176%		
	Nigerians	52,9	40,5	-12,4	430	787	83%		
	Senegalesos	57,0	40,3	-16,8	368	784	113%		
Uniformitat	Gambians	59,9	41,5	-18,3					
Sobre resta	Ghanesos	54,9	55,1	0,2					
estrangers	Guineans	51,7	35,1	-16,6					
	Malianos	49,4	39,8	-9,6					
	Nigerians	42,3	37,3	-5,0					
	Senegalesos	42,1	28,7	-13,3					
Uniformitat	Gambians	67,3	52,9	-14,4					
Sobre espanyols	Ghanesos	60,2	59,2	-1,1					
	Guineans	60,1	44,5	-15,7					
	Malianos	59,7	50,4	-9,3					
	Nigerians	54,7	43,2	-11,5					
	Senegalesos	58,8	44,3	-14,6					
Exposició	Gambians	1,2	1,0	-0,2					
Sobre total	Ghanesos	0,4	0,5	0,1					
	Guineans	0,6	0,6	0,1					
	Malianos	1,3	1,7	0,4					
	Nigerians	1,8	1,3	-0,5					
	Senegalesos	2,2	1,3	-0,9					
	Resta (total)	98,8	97,6	-1,2					

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per l'Idescat del Padró municipal d'habitants, 2004 i 2008 (INE).

Nota: les dades ombrejades corresponen a les nacionalitats subsaharianes més representatives del municipi.

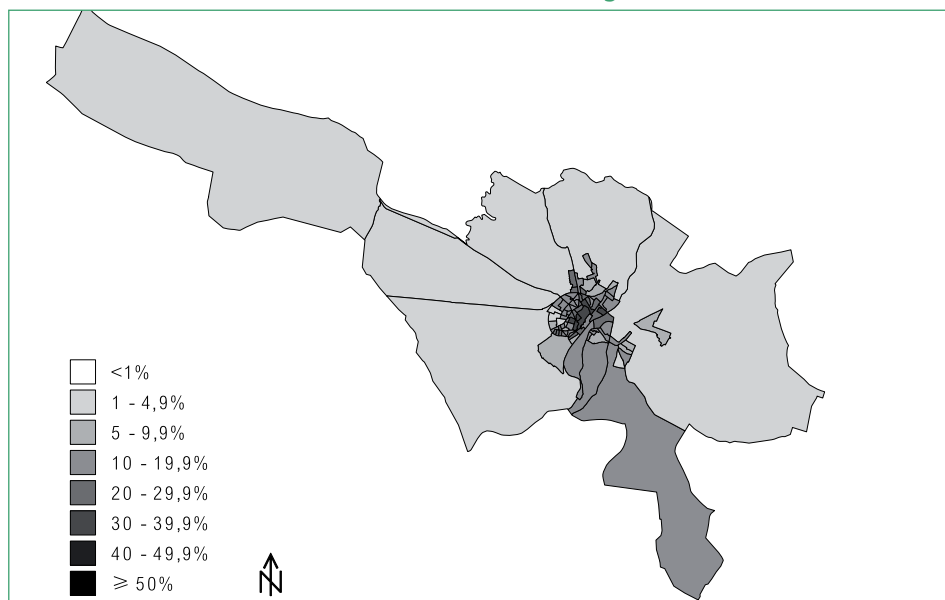
Mapa 1. Pes de les poblacions subsaharianes i del conjunt d'altres nacionalitats estrangeres a les seccions censals de Lleida, 2008. Percentatges

Nacionalitats subsaharianes

Escala 1: 150.000

Altres nacionalitats estrangeres

Escala 1: 150.000

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per l'Idescat del Padró municipal d'habitants, 2008 (INE).

Taula 3. Segregació residencial (uniformitat i exposició) de diferents poblacions subsaharianes. Mataró, 2004 i 2008

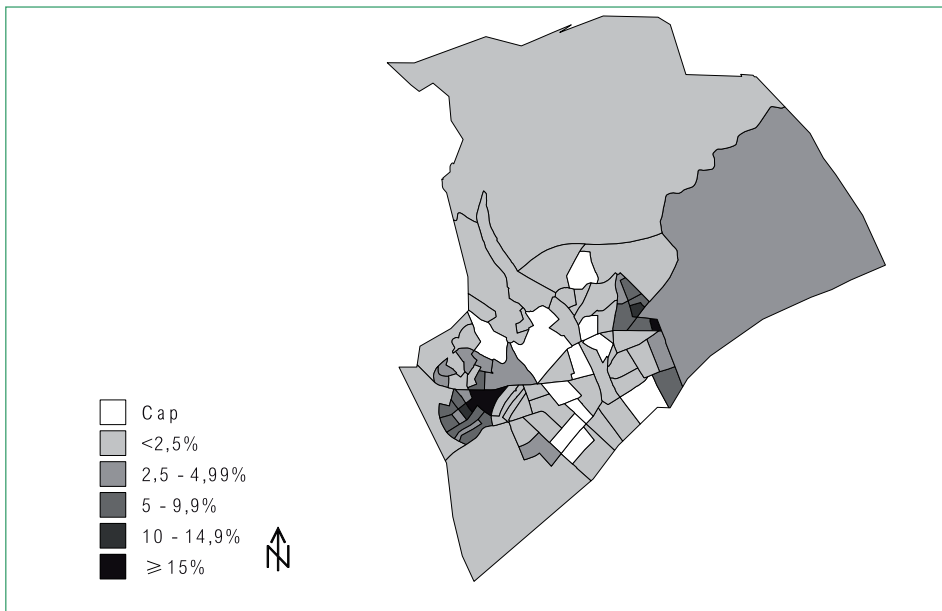
		Valor		Dif.	Població		Dif.	Seccions censals	
		2004	2008		2004	2008		2004	2008
Uniformitat	Gambians	55,5	50,4	-5,1	925	1.288	39%	75	77
Sobre total	Ghanesos	93,3	92,8	-0,5	14	10	-29%		
	Guineans	59,7	58,8	-0,9	143	230	61%		
	Malianos	57,6	61,6	4,0	366	623	70%		
	Nigerians	93,0	91,1	-1,9	18	16	-11%		
	Senegalesos	52,8	50,1	-2,7	571	1.169	105%		
Uniformitat	Gambians	38,1	31,4	-6,8					
Sobre resta	Ghanesos	88,3	93,6	5,3					
estrangers	Guineans	48,1	44,0	-4,1					
	Malianos	43,6	41,4	-2,2					
	Nigerians	95,5	91,2	-4,3					
	Senegalesos	40,9	37,5	-3,5					
Uniformitat	Gambians	58,0	55,0	-3,0					
Sobre espanyols	Ghanesos	93,9	92,6	-1,3					
	Guineans	62,1	62,9	0,8					
	Malianos	60,1	65,7	5,7					
	Nigerians	92,7	91,1	-1,6					
	Senegalesos	55,3	53,8	-1,5					
Exposició	Gambians	2,7	3,0	0,3					
Sobre total	Ghanesos	0,4	0,2	-0,2					
	Guineans	0,4	0,7	0,3					
	Malianos	1,4	2,2	0,8					
	Nigerians	0,3	0,3	-0,1					
	Senegalesos	1,5	2,8	1,3					
	Restà (total)	98,3	97,3	-0,9					

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per l'Idescat del Padró municipal d'habitants, 2004 i 2008 (INE).

Nota: les dades ombrejades corresponen a les nacionalitats subsaharianes més representatives del municipi.

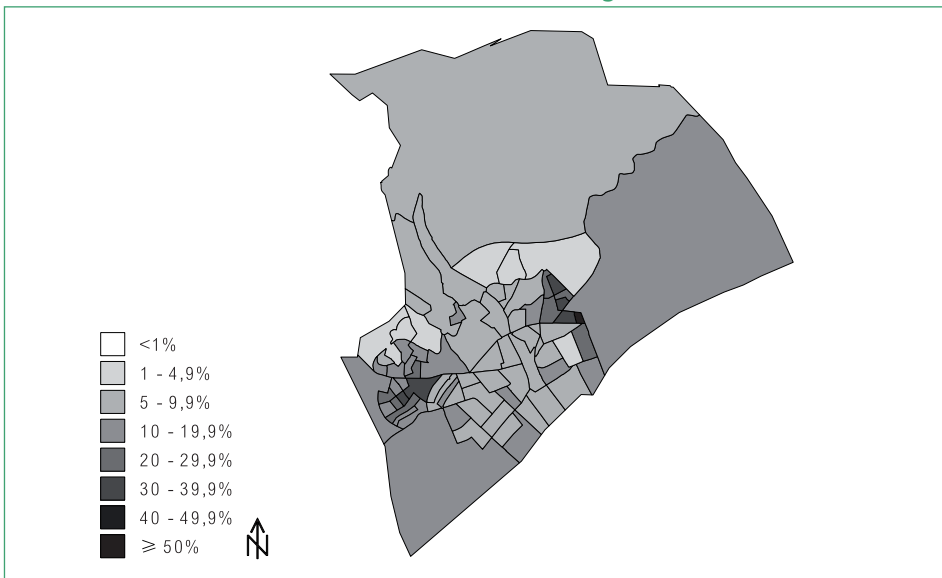
Mapa 2. Pes de les poblacions subsaharianes i del conjunt d'altres nacionalitats estrangeres a les seccions censals de Mataró, 2008. Percentatges

Nacionalitats subsaharianes

Escala 1: 50.000

Altres nacionalitats estrangeres

Escala 1: 50.000

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per l'Idescat del Padró municipal d'habitants, 2008 (INE).

Taula 4. Segregació residencial (uniformitat i exposició) de diferents poblacions subsaharianes. Salou, 2004 i 2008

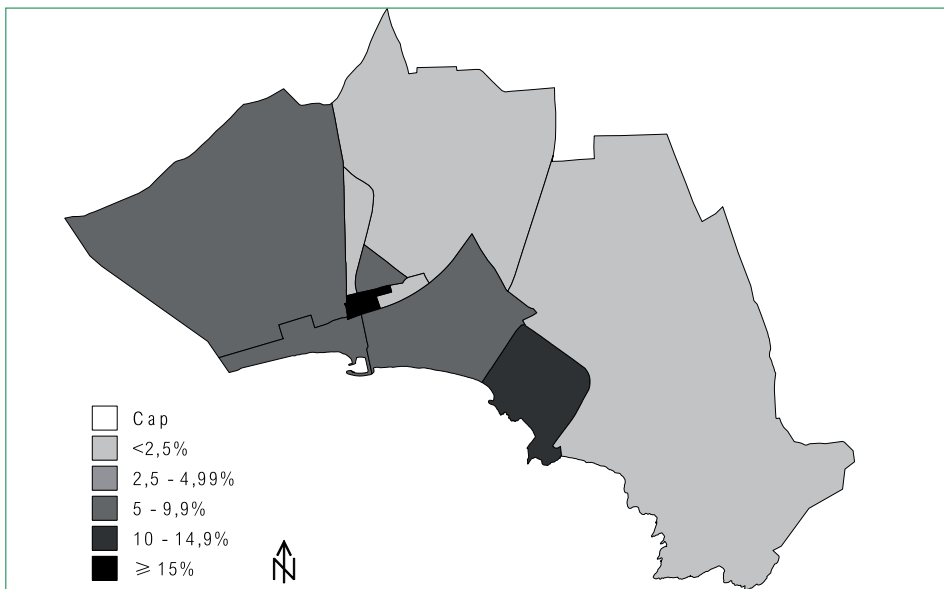
		Valor		Dif.	Població		Dif.	Seccions censals	
		2004	2008		2004	2008		2004	2008
Uniformitat	Gambians	58,2	47,7	-10,5	7	12	71%	10	10
Sobre total	Ghanesos	84,3	75,1	-9,2	3	3	0%		
	Guineans	78,3	81,2	2,9	3	10	233%		
	Malianos	81,7	64,1	-17,5	2	5	150%		
	Nigerians	62,9	42,7	-20,2	7	9	29%		
	Senegalesos	49,0	33,8	-15,2	788	1.538	95%		
Uniformitat	Gambians	48,4	44,8	-3,6					
Sobre resta	Ghanesos	75,5	68,4	-7,1					
estrangers	Guineans	79,3	73,1	-6,2					
	Malianos	80,3	56,7	-23,6					
	Nigerians	62,2	39,2	-22,9					
	Senegalesos	37,1	25,5	-11,6					
Uniformitat	Gambians	63,7	52,0	-11,7					
Sobre espanyols	Ghanesos	87,5	81,5	-6,0					
	Guineans	78,6	87,4	8,9					
	Malianos	82,5	69,9	-12,6					
	Nigerians	63,6	49,7	-13,9					
	Senegalesos	52,4	40,2	-12,1					
Exposició	Gambians	0,1	0,1	0,0					
Sobre total	Ghanesos	0,1	0,0	-0,1					
	Guineans	0,1	0,2	0,1					
	Malianos	0,1	0,1	0,0					
	Nigerians	0,2	0,1	-0,1					
	Senegalesos	9,3	9,3	0,1					
	Resta (total)	95,8	94,1	-1,7					

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per l'Idescat del Padró municipal d'habitants, 2004 i 2008 (INE).

Nota: les dades ombrejades corresponen a les nacionalitats subsaharianes més representatives del municipi.

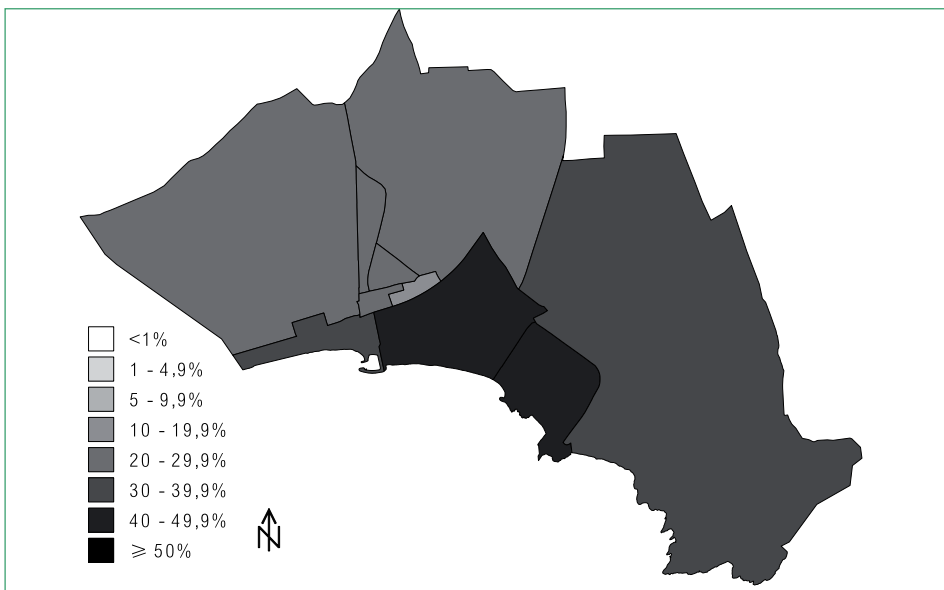
Mapa 3. Pes de les poblacions subsaharianes i del conjunt d'altres nacionalitats estrangeres a les seccions censals de Salou, 2008. Percentatges

Nacionalitats subsaharianes

Escala 1: 50.000

Altres nacionalitats estrangeres

Escala 1: 50.000

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per l'Idescat del Padró municipal d'habitants, 2008 (INE).

Taula 5. Segregació residencial (uniformitat i exposició) de diferents poblacions subsaharianes. Salt, 2004 i 2008

		Valor		Dif.	Població		Dif.	Seccions censals	
		2004	2008		2004	2008		2004	2008
Uniformitat	Gambians	26,9	33,3	6,4	1.111	1.551	40%	15	16
Sobre total	Ghanesos	52,6	40,0	-12,5	58	252	334%		
	Guineans	35,8	35,7	-0,1	73	158	116%		
	Malianos	43,2	36,0	-7,3	193	651	237%		
	Nigerians	42,1	35,1	-6,9	68	277	307%		
	Senegalesos	26,5	30,0	3,5	189	446	136%		
Uniformitat	Gambians	8,7	19,1	10,4					
Sobre resta	Ghanesos	41,9	25,5	-16,4					
estrangers	Guineans	28,6	24,9	-3,7					
	Malianos	31,3	22,5	-8,8					
	Nigerians	33,5	24,4	-9,1					
	Senegalesos	24,1	20,1	-4,0					
Uniformitat	Gambians	31,9	44,4	12,5					
Sobre espanyols	Ghanesos	56,8	52,5	-4,3					
	Guineans	38,3	46,8	8,6					
	Malianos	47,0	46,6	-0,5					
	Nigerians	45,3	46,6	1,3					
	Senegalesos	30,6	41,6	11,1					
Exposició	Gambians	5,9	7,8	1,9					
Sobre total	Ghanesos	0,6	1,6	1,0					
	Guineans	0,5	1,0	0,5					
	Malianos	1,5	3,8	2,3					
	Nigerians	0,5	1,7	1,1					
	Senegalesos	1,0	2,3	1,3					
	Restà (total)	93,6	89,1	-4,5					

Font:elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per l'Idescat del Padró municipal d'habitants, 2004 i 2008 (INE).

Nota: les dades ombrejades corresponen a les nacionalitats subsaharianes més representatives del municipi.

Mapa 4. Pes de les poblacions subsaharianes i del conjunt d'altres nacionalitats estrangeres a les seccions censals de Salt, 2008. Percentatges

Nacionalitats subsaharianes

Escala 1: 25.000

Altres nacionalitats estrangeres

Escala 1: 25.000

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per l'Idescat del Padró municipal d'habitants, 2008 (INE).

Taula 6. Segregació residencial (uniformitat i exposició) de diferents poblacions subsaharianes. Vic, 2004 i 2008

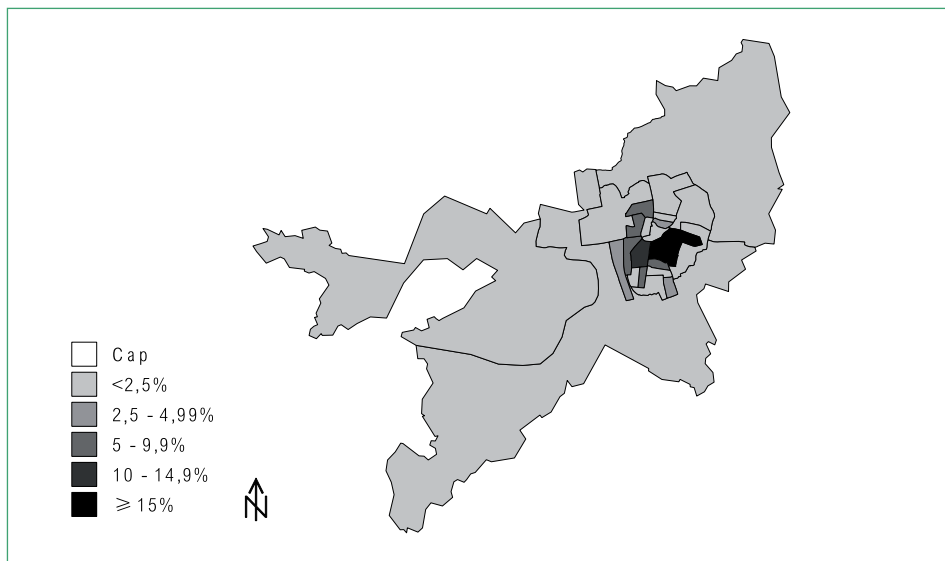
		Valor		Dif.	Població		Dif.	Seccions censals	
		2004	2008		2004	2008		2004	2008
Uniformitat	Gambians	86,2	95,0	8,8	3	2	-33%	23	26
Sobre total	Ghanesos	42,7	53,1	10,4	803	961	20%		
	Guineans	80,4	79,1	-1,3	4	5	25%		
	Malianos	83,3	67,3	-16,0	6	45	650%		
	Nigerians	32,5	53,1	20,6	250	452	81%		
	Senegalesos	51,4	53,6	2,2	59	134	127%		
Uniformitat	Gambians	85,3	94,0	8,7					
Sobre resta estrangers	Ghanesos	37,2	41,0	3,8					
	Guineans	75,5	76,0	0,5					
	Malianos	81,2	57,8	-23,4					
	Nigerians	27,0	39,6	12,7					
	Senegalesos	50,4	45,5	-4,9					
Uniformitat	Gambians	86,4	95,8	9,4					
Sobre espanyols	Ghanesos	44,2	57,2	13,0					
	Guineans	82,3	81,4	-0,9					
	Malianos	84,3	71,6	-12,7					
	Nigerians	35,8	58,3	22,5					
	Senegalesos	52,6	58,0	5,4					
Exposició	Gambians	0,1	0,1	0,0					
Sobre total	Ghanesos	4,7	7,0	2,2					
	Guineans	0,1	0,1	0,0					
	Malianos	0,1	0,5	0,4					
	Nigerians	1,1	3,0	1,9					
	Senegalesos	0,4	1,1	0,7					
	Resta (total)	97,0	96,2	-0,8					

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per l'Idescat del Padró municipal d'habitants, 2004 i 2008 (INE).

Nota: les dades ombrejades corresponen a les nacionalitats subsaharianes més representatives del municipi.

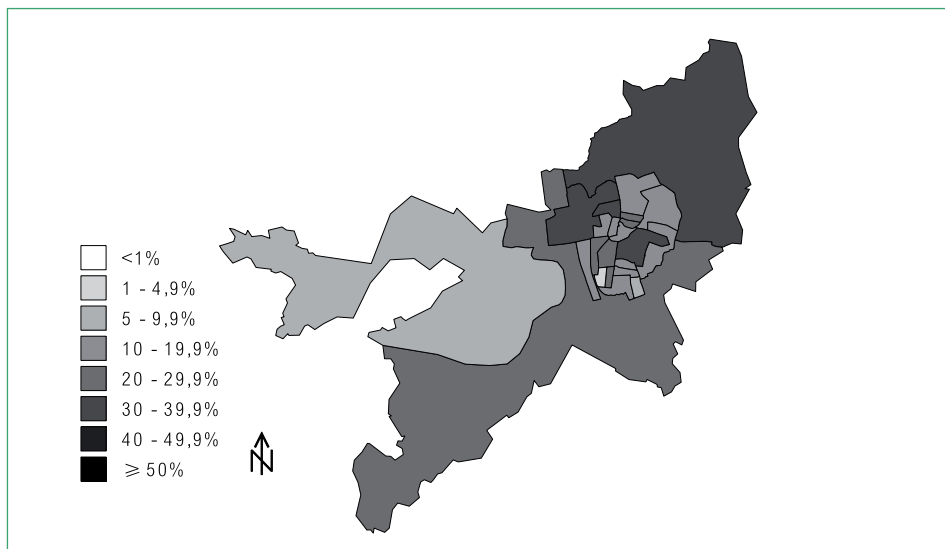
Mapa 5. Pes de les poblacions subsaharianes i del conjunt d'altres nacionalitats estrangeres a les seccions censals de Vic, 2008. Percentatges

Nacionalitats subsaharianes

Escala 1: 50.000

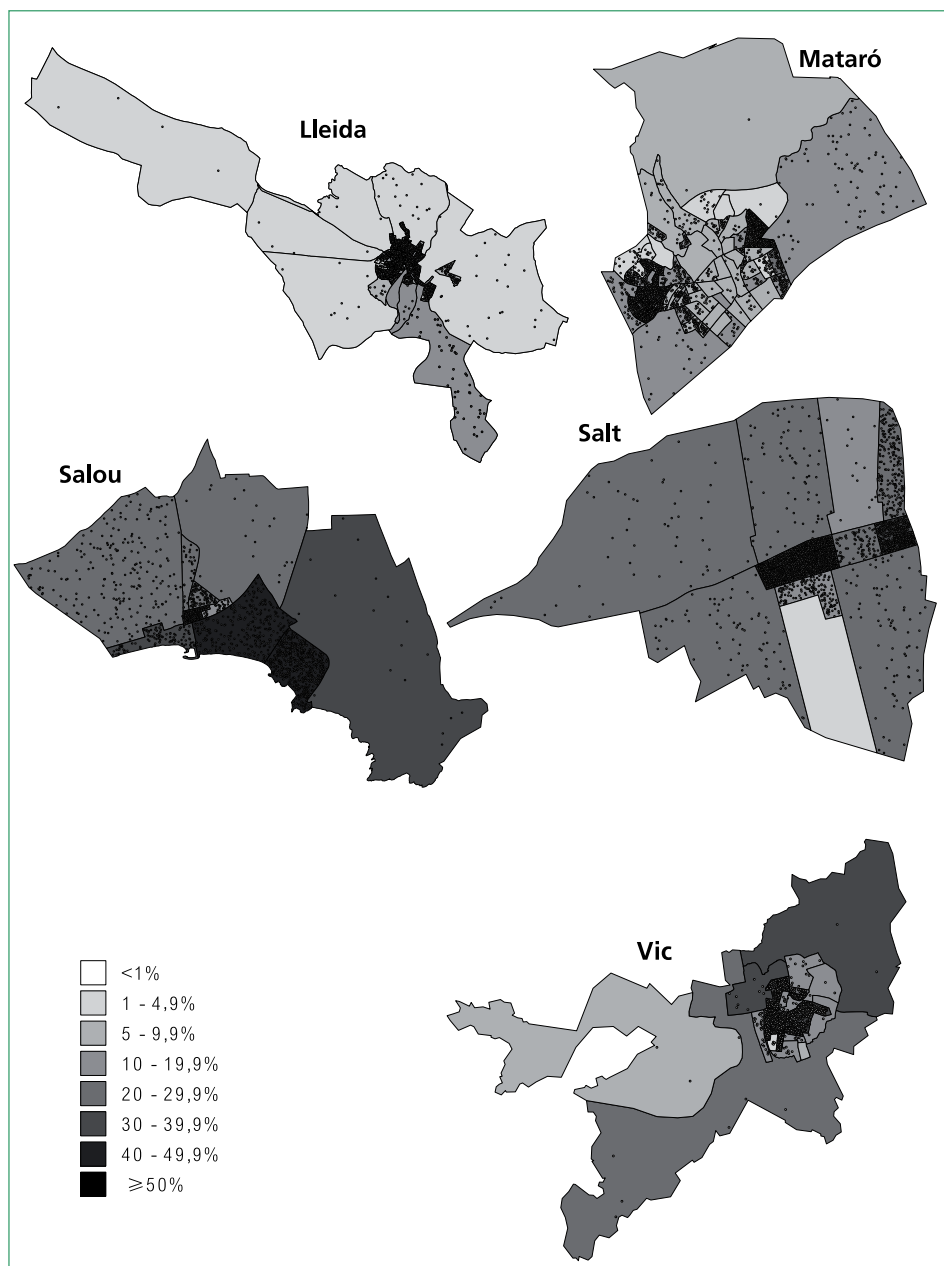
Altres nacionalitats estrangeres

Escala 1: 50.000

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per l'Idescat del Padró municipal d'habitants, 2008 (INE).

Mapa 6. Proximitat residencial entre les poblacions subsaharianes (punts) i del conjunt d'altres nacionalitats estrangeres (trama) a les seccions censals dels municipis seleccionats, 2008. Absoluts (1 punt = 1 persona) i percentatges (trama)

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per l'Idescat del Padró municipal d'habitants, 2008 (INE).

Taula 7. Exclusivitat residencial de la població a les seccions censals. Catalunya, 2004-2008

Tipus	Descripció	2004		2005		2006		2007		2008	
		Freq.	%	Freq.	%	Freq.	%	Freq.	%	Freq.	%
1	Majoritàries aïllades	4.813	91,9	4.587	87,4	4.427	83,8	4.375	81,9	4.214	77,9
2	Majoritàries no aïllades	412	7,9	645	12,3	831	15,7	941	17,6	1.145	21,2
3	Assimilació-pluralisme	11	0,2	18	0,3	25	0,5	28	0,5	50	0,9
4	Minories mixtes	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
5	Polarització	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
6	Guetos	1	0,0	1	0,0	1	0,0	1	0,0	1	0,0
Total		5.237	100,0	5.251	100,0	5.284	100,0	5.345	100,0	5.410	100,0

Tipus	Descripció	2004		2005		2006		2007		2008	
		Mitjana	DT	Mitjana	DT	Mitjana	DT	Mitjana	DT	Mitjana	DT
1	Majoritàries aïllades	1.302,4	664,5	1.329,0	698,3	1.345,7	718,8	1.340,8	714,3	1.345,0	698,1
2	Majoritàries no aïllades	1.252,6	554,9	1.328,7	610,0	1.348,8	613,1	1.363,9	617,8	1.391,1	623,7
3	Assimilació-pluralisme	1.693,7	887,4	1.686,9	964,6	1.785,7	733,4	1.734,1	827,4	1.878,1	1.057,1
4	Minories mixtes	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
5	Polarització	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
6	Guetos	9.925,0	0,0	11.619,0	0,0	11.941,0	0,0	12.605,0	0,0	9.696,0	0,0
Total		1.301,0	668,0	1.332,2	703,7	1.350,2	718,6	1.349,0	716,1	1.361,2	698,3

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per l'Idescat del Padró municipal d'habitants, 2004-2008 (INE).

Nota: DT= desviació típica.

Taula 8. Enclavaments d'assimilació-pluralisme (tipus 3) a les seccions censals del municipi de Barcelona, 2008

#	Secció censal	Pob. espanyola		Pob. estrangera		Pob. subsahariana		Total	Màxim		
		Absoluts	%	Absoluts	%	Absoluts	%		Absoluts	%	Nacionalitat
1	801901077	743	42,7	982	56,4	15	0,9	1.740	125	7,2	Pakistan
2	801901104	710	44,8	870	54,9	4	0,3	1.584	338	21,3	Pakistan
3	801901105	656	39,7	992	60,0	4	0,2	1.652	327	19,8	Pakistan
4	801901109	1.115	49,7	1.123	50,1	5	0,2	2.243	254	11,3	Pakistan
5	801901114	498	46,7	567	53,1	2	0,2	1.067	148	13,9	Pakistan
6	801901116	617	45,0	733	53,4	22	1,6	1.372	200	14,6	Pakistan
7	801901118	659	39,9	981	59,5	10	0,6	1.650	295	17,9	Pakistan
8	801901120	769	40,4	1.119	58,7	17	0,9	1.905	400	21,0	Pakistan
9	801901122	555	47,7	603	51,8	6	0,5	1.164	164	14,1	Pakistan
10	801901124	736	41,9	1.015	57,8	4	0,2	1.755	261	14,9	Pakistan
11	801901137	468	38,8	733	60,8	5	0,4	1.206	238	19,7	Filipines
12	801901138	409	45,2	494	54,6	1	0,1	904	103	11,4	Pakistan
13	801901140	532	44,6	661	55,4	1	0,1	1.194	361	30,2	Filipines
14	801902232	611	41,4	846	57,4	18	1,2	1.475	105	7,1	Pakistan
15	801903124	748	48,4	783	50,7	14	0,9	1.545	128	8,3	Bolívia
16	801906010	785	48,5	824	50,9	10	0,6	1.619	100	6,2	Bolívia
17	801909130	995	49,9	963	48,3	34	1,7	1.992	118	5,9	Pakistan
18	801910083	513	42,5	663	54,9	32	2,6	1.208	368	30,5	Pakistan

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per l'Idescat del Padró municipal d'habitants, 2008 (INE).

Taula 9. Enclavaments d'assimilació-pluralisme (tipus 3) a les seccions censals per nacionalitat als municipis de Catalunya, 2008

#	Secció censal	Municipi	Pob. espanyola		Pob. estrangera		Pob. subsahariana		Total		Màxim	
			Absoluts	%	Absoluts	%	Absoluts	%	Absoluts	%	Nacionalitat	
1	801507025	Badalona	462	48,8	463	48,9	22	2,3	947	84	8,9	Xina
2	801508001	Badalona	571	49,8	567	49,5	8	0,7	1.146	159	13,9	Xina
3	801509037	Badalona	722	45,4	813	51,1	57	3,6	1.592	238	14,9	Pakistan
4	801509056	Badalona	436	48,7	437	48,8	23	2,6	896	83	9,3	Marroc
5	810104036	L'Hosp. de Llobregat	460	49,1	464	49,6	12	1,3	936	139	14,9	Equador
6	812102004	Mataró	501	33,9	752	50,9	225	15,2	1.478	591	40,0	Marroc
7	813602001	Montornès del Vallès	591	44,0	673	50,1	80	6,0	1.344	596	44,3	Marroc
8	824506011	Sta. Coloma de Gramenet	587	48,1	630	51,6	4	0,3	1.221	285	23,3	Xina
9	824506015	Sta. Coloma de Gramenet	377	48,7	397	51,3	0	0,0	774	134	17,3	Xina
10	824506016	Sta. Coloma de Gramenet	437	41,0	606	56,8	23	2,2	1.066	194	18,2	Xina
11	824506017	Sta. Coloma de Gramenet	530	45,4	597	51,1	41	3,5	1.168	175	15,0	Xina
12	827902002	Terrassa	641	32,8	1.197	61,2	117	6,0	1.955	896	45,8	Marroc
13	827902003	Terrassa	627	49,0	576	45,0	76	5,9	1.279	407	31,8	Marroc
14	829803002	Vic	423	41,5	340	33,3	257	25,2	1.020	259	25,4	Marroc
15	1701503002	Banyoles	1.033	49,6	449	21,6	600	28,8	2.082	508	24,4	Gàmbia
16	1704701003	Castelló d'Empúries	1.466	30,5	3.325	69,2	13	0,3	4.804	755	15,7	França
17	1704701004	Castelló d'Empúries	1.199	42,1	1.633	57,4	14	0,5	2.846	518	18,2	Marroc
18	1706603004	Figueres	969	40,2	1.139	47,2	303	12,6	2.411	776	32,2	Marroc
19	1709501001	Lloret de Mar	1.696	48,3	1.773	50,5	41	1,2	3.510	245	7,0	Índia
20	1709501003	Lloret de Mar	2.175	48,8	2.266	50,8	20	0,4	4.461	357	8,0	Rússia
21	1715201003	Roses	2.331	48,0	2.516	51,8	12	0,2	4.859	701	14,4	França
22	1715501003	Salt	866	40,3	823	38,3	460	21,4	2.149	479	22,3	Marroc
23	1715501005	Salt	1.533	45,8	1.082	32,3	732	21,9	3.347	535	16,0	Marroc
24	1715501006	Salt	1.030	41,7	933	37,7	509	20,6	2.472	528	21,4	Marroc
25	1715501007	Salt	559	30,2	906	48,9	387	20,9	1.852	629	34,0	Marroc
26	2511001001	Guissona	884	39,2	1.175	52,2	194	8,6	2.253	571	25,3	Romania
27	4314807005	Tarragona	847	49,2	740	43,0	133	7,7	1.720	442	25,7	Marroc
28	4315501001	Tortosa	569	46,6	640	52,4	13	1,1	1.222	158	12,9	Marroc
29	4315501005	Tortosa	364	41,3	486	55,2	31	3,5	881	200	22,7	Romania
30	4315502001	Tortosa	530	45,2	617	52,6	25	2,1	1.172	222	18,9	Marroc
31	4390501002	Salou	1.342	46,0	1.298	44,5	279	9,6	2.919	278	9,5	Senegal
32	4390501006	Salou	1.934	39,9	2.365	48,8	547	11,3	4.846	524	10,8	Senegal

Font: elaboració pròpia a partir de les dades facilitades per l'Idescat del Padró municipal d'habitants, 2008 (INE).

Resumen

Este artículo examina el asentamiento de la población subsahariana en territorio catalán a través del análisis de la segregación territorial y la concentración residencial. Además, incluye el estudio de tres tipos de discurso: el de la Administración local, el de las ONG y el de las asociaciones de inmigrantes subsaharianos sobre la población subsahariana, sus comportamientos sociodemográficos diferenciales y el impacto de la crisis económica en cinco municipios catalanes: Lleida, Mataró, Salou, Salt y Vic. En primer lugar, se

demuestra como los espacios residenciales de las poblaciones subsaharianas son sistemáticamente más próximos a los del resto de la población extranjera que los de la población de nacionalidad española. En segundo lugar, la investigación ilustra como las tres instituciones encauzan las representaciones colectivas de los individuos que las integran a partir de la categorización étnica, legitimando cada una de ellas su acción a partir de dicha categorización.

Palabras clave: inmigración, poblaciones subsaharianas, etnicidad, demografía, segregación

Abstract

In this article, the settlement of the sub-Saharan population in the Catalan territory through an analysis of residential segregation and concentration is examined. In addition to this analysis, three types of institutional discourses (local authorities, NGOs and associations of immigrants) around the sub-Saharan population are studied, as well as its sociodemographic behaviour and the impact of the economic recession in Lleida, Mataró, Salou, Girona and Vic first, the results demonstrate how the average local concentration of Subsaharan populations is persistently greater compared with the rest of non-nationals, thus giving a higher probability of interaction of sub-Saharan populations with the rest of non-nationals. Second, the research illustrates how the three institutions channel the collective representations of individuals within them by using the ethnic categorization, which is recognized to legitimize their action.

Keywords: immigration, sub-Saharan populations, ethnicity demography, segregation

Résumé

Dans ce texte, on examine l'établissement de population subsaharienne en Catalogne par l'étude de la ségrégation et de la concentration résidentielle. En plus, on analyse trois types de discours qui présentent l'Administration locale, des ONG's et des associations d'immigrants subsahariens par rapport à la population subsaharienne, leur comportement démographique et les écarts de l'impact de la crise économique dans cinq municipalités de la Catalogne (Lleida, Mataró, Salou, Salt et Vic). D'un côté, on met en évidence que les espaces résidentiels des populations subsahariennes sont systématiquement plus proches à ceux du reste de la population de nationalité étrangère qu'à ceux de la population de nationalité espagnole. De l'autre côté, le projet illustre comment les trois institutions reflètent les représentations collectives des individus qui les composent à partir de la catégorisation ethnique, légitimant leurs démarches en cette catégorisation.

Mots-clé: immigration, populations subsahariennes, ethnicité, démographie, ségrégation

V Jornada de Recerca i Immigració celebrada a la sala Prat de la Riba, Institut d'Estudis Catalans, 8 de juliol de 2010.